

ЩОДО ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ І КАДРОВОЇ СКЛАДОВИХ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АПК

Анотація. Розглянуто деякі аспекти формування інформаційної і кадрової складових інноваційного потенціалу агропромислового комплексу.

Ключові слова: формування, інноваційний, потенціал.

Annotation. The article deals with formation problem of informative and staff components of innovative potential in agro-industrial complex.

Key words: formation, potential, innovation.

Вступ. У сучасних умовах розвитку аграрної економіки особливої актуальності набуває питання інформаційного і кадрового забезпечення тих напрямів науки і технологій, які були визначені законом України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” від 16 січня 2003 року №433-IV [1]. Досвід розвинених країн свідчить, що з усіх видів ресурсів найвагоміший внесок в економіку роблять людський інтелект та інформатизація. Реалізація означених напрямів можлива за умови забезпечення належного розвитку інформаційної і кадрової складових інноваційного потенціалу. Основну роль в інформаційному забезпеченні інноваційних процесів виконують інформаційні ресурси і сучасні інформаційні комунікаційні технології.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка та обґрунтування нових підходів до проблеми формування інформаційної і кадрової складових в системі інноваційного розвитку АПК.

Результати. Інформаційні ресурси формуються під впливом інформаційної бази, що являє собою сукупний обсяг знань, накопичених в усіх галузях аграрної науки, техніки і виробництва. Для вітчизняних науковців найбільш доступним збірником інформаційних носіїв є бібліотечний фонд [2, с.202]. При цьому, як свідчать проведені дослідження [3, с.21], інформаційні ресурси найбільшої Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського (НБУВ, м. Київ) за кількістю видань, які відповідають пріоритетним напрямам інноваційної діяльності, становлять 4513 одиниць, тоді як Російської державної бібліотеки (РДБ, м. Москва) понад 40038 одиниць, тобто майже у 9 разів більше; з них напряму агропромислового розвитку і суміжних з ним галузей відповідає 1325 видань у НБУВ і більше ніж 8100 видань у РДБ, тобто більше майже у 7 разів. Це підтверджує той факт, що рівень інформаційної забезпеченості у нашій країні є значно нижчим порівняно з аналогічним рівнем сусідньої держави – Росії. В Україні приблизно 300 бібліотек різного відомчого підпорядкування. Крім того, бібліотечний фонд погано оснащений обчислювальною технікою, що не забезпечує обміну інформації з національними і міжнародними центрами. Бібліотеки не завжди забезпечені фахівцями. З іншого боку, слабка інформованість розробників нової сільськогосподарської техніки і технології призводить до того, що вже на стадії проектування створюються морально застарілі зразки; продукція, яка пропонується на ринок, часто не конкурентноздатна порівняно з зарубіжними аналогами.

У період здійснення перебудовчих процесів частину обчислювальних центрів, що займалися обслуговуванням АПК, було ліквідовано, а ті, що залишилися, діють неефективно. В галузях АПК відсутні галузеві і територіальні органи науково-технічної інформації, які могли б забезпечувати новітньою інформацією сільськогосподарські підприємства, майже відсутні зв'язки в технології руху інформації “зверху вниз” і “вгору”. При цьому варто відзначити, що деякі господарства і підприємства АПК мають значні довідково-інформаційні фонди. Однак на місцях часто немає працівників відповідного інформаційно-кваліфікаційного рівня, які здатні достовірно проаналізувати і об'єктивно

оцінити інформацію, щоб довести її до споживачів. Це відповідним чином негативно відображається на використанні інформаційних фондів.

Як основні причини такого явища, науковці відзначають: розпад колишньої бібліотечної системи, скорочення розмірів фінансування наукових закладів, бібліотек, відсутність надходження видавничої продукції з інших держав. А це, відповідно, позбавляє вітчизняних учених можливості доступу до важливої наукової інформації, забезпечення процесу творчого генерування нових ідей, обміну досвідом, виявлення інноваційних тенденцій, розвитку науки і техніки тощо.

У напрямі поліпшення інформаційної складової інноваційного потенціалу АПК, як уявляється, доцільно підтримувати такі підходи [4]:

- започаткування відповідної державної програми, яка б передбачала цільове виділення асигнувань на створення відповідної інформаційної бази;
- здійснення електронного об'єднання трьох провідних бібліотек України – Національної бібліотеки України ім. І.В.Вернадського, Парламентської бібліотеки України та бібліотеки Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка;
- розвиток інформаційно-комунікаційної системи, яка б відповідала за наявність і стан бази даних, якість інформаційних ресурсів;
- розвиток і вдосконалення діяльності служб маркетингу, яка спроможна забезпечити отримання відповідної інформації про розвиток ринку збуту, співвідношення попиту і пропозиції, конкурентноздатність продукції тощо;
- інформаційні комунікації, розвиток ліній зв'язку з високою пропускнуою здатністю та утворення єдиної державної загальнонаціональної мережі, зокрема Інтернету.

У країнах з ринковою економікою передача інформації підприємствам про інновації в ринкових умовах господарювання зростає за рахунок приватного консультування. Розвиток західноєвропейських підприємств підтверджує, що сільськогосподарські підприємства, які націлені на успішну інноваційну діяльність в майбутньому, повинні частіше звертатися до консультаційної допомоги професіоналів цієї галузі. Особливе значення при цьому мають консультації з питань інноваційної діяльності. Варто відзначити, що адресну консультацію аграрних підприємств спроможні фінансувати лише великі сільськогосподарські підприємства. В даному випадку використання “ноу-хау” консультантами фермерських та підсобних господарств дуже обмежені. Групові консультації менших за розміром підприємств можуть стати одним із кращих способів вирішення проблеми. При цьому приватне консультування має ряд суттєвих переваг: система консультування дуже гнучка; консультація між компаніями, що пропонують консультаційні послуги, забезпечує високу якість консультації; якість консультаційних послуг важлива для консультанта (привабливість, мотивація); менеджмент комерційних підприємств, що надають консультації, зорієнтований на умови ринкової економіки та відповідає умовам високої професійності; сільськогосподарське підприємство може самостійно вибирати консультанта та змінювати його в разі потреби.

За умов ринкової економіки надання незалежних приватних консультацій, які спрямовані на кожного окремого клієнта-довірителя, набуватиме особливо великого значення. Інноваційні консультації вже досить активно використовуються в Україні. І хоча в Україні більшість підприємств звикли до безкоштовної консультаційної допомоги, останні роки підтвердили, що зростає тенденція до залучення комерційної кваліфікованої консультативної допомоги з виробничо-технологічних та інноваційних питань.

Вважаємо, що в майбутньому незалежне приватне господарське консультування підприємств аграрного сектора, як і інші форми консультацій, знайде своє місце в Україні, як це має місце в країнах Західної Європи.

У розвитку інформаційної складової інноваційного потенціалу АПК належне місце варто відвести діяльності консалтингових компаній. Так, відома консалтингова компанія ТОВ “Агроконсалт-Трансформ” (АКТ), яка була заснована в рамках Німецько-Українського проекту (2000 р.) розвитку сільського господарства і залучення інвестицій

(НУАП) і яка поряд з різними послугами по заснуванню підприємства надає консультації з вибору і придбання сучасної сільськогосподарської техніки. В сучасних умовах сільськогосподарське виробництво має дві основні проблеми: це необхідність його модернізації та залучення інвестицій. Оскільки діяльність значної кількості підприємств збиткова і вони не в змозі інвестувати кошти в додаткове технічне оснащення, то досить складною є ситуація з отриманням кредитів на придбання нового устаткування, техніки. В такій ситуації АКТ надає консультаційну допомогу щодо механізації підприємств при обмежених фінансових можливостях. Керівники і спеціалісти підприємств можуть отримувати інформацію з таких важливих питань, як: консультації з ефективного використання кадрового персоналу; вибір сучасних засобів виробництва, які найбільш підходять для умов підприємства; рекомендації щодо використання тих чи інших технологій в залежності від конкретних умов місця розташування підприємства; кваліфікаційна підготовка до умов виробництва; консультації з придбання найкращої з технологічної та економічної точки зору сільськогосподарської техніки для підприємства; обслуговування дотримання норм технічної експлуатації та технічне обслуговування придбаної техніки тощо.

Поряд з цим кадрова політика підприємств інноваційної орієнтації має бути спрямована на виховання інноваційно-сприйнятливих, конкурентноздатних, освічених керівників і спеціалістів та рядових працівників по обслуговуванню нової техніки, обладнання тощо. Поряд з цим має формуватись інноваційна культура підприємства, вироблення нового ставлення до працівника через надання пріоритетності його інноваційному розвитку, підвищення освіти, стимулювання ініціативи, професійному росту, підвищенню кваліфікації тощо. Враховуючи особливості розвитку трудових відносин за умов інноваційного процесу в цивілізованих країнах світу, варто відзначити об'єктивність такого процесу, як поступове звільнення працівників від виконання основних виробничих функцій. При цьому втілення знань у нові технології передбачає якісні зміни трудових функцій працівників, концентрацію їх зусиль на підготовку інноваційного процесу, його забезпечення, регулювання, оптимізацію. Внаслідок цього з'являються нові можливості для збагачення і полегшення праці. Комплексна механізація і автоматизація виробництва змінює функції працівників. В етику інноваційного трудового процесу включаються ірраціональні елементи, пов'язані з емоціями, інтуїцією, підсвідомістю, специфікою сприйняття, самоаналізом та ін.

Поява і здешевлення засобів децентралізованої інформатики розширює можливості більш автономної діяльності рядових працівників і управлінців, керівників і спеціалістів, менеджерів-новаторів. У зв'язку з цим традиційне підкорення працівника імперативу технологічної дисципліни і алгоритмам поведінки згідно з інструкціями в гнучкому автоматизованому виробництві часто пом'якшується, що, відповідно, передбачає більшу свободу працівника в контрольно-регулюючих функціях [5].

Впровадження у виробництво нових засобів інформації, точної техніки, приладів, комп'ютерів сприяє розвитку масштабної логіки, нової культури праці, її оздоровлення, дисциплінованості мислення і точності реакцій працівника. Тобто сприяє формуванню сенсорних, інтелектуальних і морально-вольових функцій. Зокрема, застосування комп'ютерної техніки дає можливість не лише виявляти помилки людини, але й вирішувати складні завдання; спостереження за екраном створює новий тип "образного" мислення, що, відповідно, сприяє генерації нових ідей.

Отже, перспективу впровадження нових технологій і техніки в сільськогосподарське виробництво доцільно проектувати під нову "модель" праці, яка ґрунтується на пріоритетності (при технологічній модернізації виробництва) альтернативної, структуризованої праці самодостатнього конкурентноздатного працівника.

Розвиток процесу інформатизації виробництва передбачає зменшення соціальних відмінностей між рядовими працівниками та керівниками, що сприятиме підвищенню

якості праці, розвитку тенденції до інтеграції окремих структурних підрозділів інноваційного підприємства, їх синхронізації до нових форм усуспільнення праці.

Щодо ефективного використання кадрового персоналу заслуговує на увагу досвід підготовки кадрів у корпорації “Агро-союз”. У 2006 році спеціалісти корпорації модельного інноваційного господарства АПК України на діловій зустрічі з викладачами Білоцерківського державного аграрного університету запропонували на базі власного господарства провести підготовку висококваліфікованих спеціалістів ветеринарної медицини. В результаті домовленості було складено угоду на певний термін співробітництва між аграрним університетом і корпорацією. Всі питання, пов’язані з фінансовими витратами на оплату праці викладачів та утримання студентів, вирішувались за рахунок корпорації.

На навчання на базі передового інноваційного господарства було направлено 18 кращих студентів аграрного вузу. При завершенні навчального процесу спеціалістам, підготовленим на основі новітніх підходів і методів господарювання, було запропоновано роботу в корпорації “Агро-союз”. При цьому адміністрація корпорації не висувала якихось певних вимог перед молодими спеціалістами щодо їх закріплення у власному господарстві, не обумовлювався обов’язковий термін відпрацювання тощо. Навпаки, молодим спеціалістам, які пройшли підготовку до роботи на інноваційному, обладнаному найновішими технологіями підприємстві, надано було всі можливості вільного працевлаштування в інших підприємствах аграрного профілю.

У такому підході вбачалась можливість широкого розповсюдження власного досвіду успішної інноваційної діяльності, передачі набутих знань, навичок тощо. Такий підхід відрізняється глибоким гуманістичним змістом, вболіванням спеціалістів корпорації за спільну державну справу, орієнтацією на вирішення загальнонаціональної проблеми та характеризується проявом високого рівня інноваційної культури. Він заслуговує схвалення та широкого поширення.

Розвиток деградаційних процесів у сільській місцевості зумовив в останні десятиліття зменшення чисельності жителів в окремих сільських поселеннях, де проживають в основному люди похилого віку. Часто керівники сільськогосподарських підприємств скаржаться на те, що в господарствах є нова техніка, але управляти нею нікому. У своєму інтерв’ю директор приватного підприємства агрофірми “Обрій”, що на Хмельниччині, зауважив: “Ми купуємо стільки техніки..., та я не можу нині посадити молодого хлопця на новий трактор”.

Нову техніку в основному обслуговують кваліфіковані механізатори похилого віку, які здатні її відремонтувати і переобладнати. Колективи механізаторів укомплектовані на 60%, а то й менше. Молодих кадрів критично не вистачає. І знову ж таки причиною такого стану є не стільки відсутність молоді на селі, як недосконалість сучасної системи підготовки механізаторів.

Якщо раніше при забезпеченні державного фінансування професійно-технічні училища випускали щороку необхідну для села кількість механізаторів, то зараз їх випуск в окремих випадках зменшився у 10 і більше разів. Крім того, система самої підготовки не витримує ніякої критики. Так, при обмеженості сучасних технічних засобів в училищах випускники ПТУ не отримують практичних навиків і зовсім не готові працювати на виробництві. Можна знову пригадати слова названого вище керівника: “Учень за роки навчання раз чи двічі проїде на тракторі, який з нього спеціаліст ...”.

Доречно пригадати й наші вищі навчальні заклади. Часто випускники вузів, що приходять на виробництво, навіть уяви не мають, яка техніка використовується у господарстві, які її нові модифікації, бо у вузах вони її не бачили. На жаль, щоб забезпечити експлуатацію нової техніки, молодим працівникам треба все починати з нуля.

Дослідники відзначають, що порівняно з 50-ми роками в сучасних умовах значно скоротився термін служби обладнання, техніки, технологічних процесів, приблизно у 2 рази, а в деяких галузях чи на окремих підприємствах зміна техніки відбувається ще

швидше, кожні 7–8 років [6, с.147]. При цьому система вітчизняної підготовки та профорієнтації кадрів, на жаль, до таких умов не адаптована, що часто призводить до негативних наслідків на виробництві, аварійних ситуацій тощо.

Щодо розвитку вітчизняної політики технічного переоснащення села, як уявляється, може бути корисним досвід Республіки Білорусь, зокрема виробничого об'єднання ВО "Гомсільмаш". Білоруська техніка названого об'єднання на сьогодні є досить доступною для українських товаровиробників, вона znana в Україні більше 30-ти років. Нова техніка "Гомсільмашу" має перспективи використання. Це виробництво не окремих груп машин, а їх систем, випуск яких диференційований залежно від умов виробництва, досягнутого рівня урожайності в господарстві, площі посіву, якості ґрунту тощо. Тобто враховані будь-які запити сільськогосподарських товаровиробників. Крім того, придбання такої техніки гарантує покупцям технічне обслуговування, дає можливість перевірити її в реальних умовах експлуатації. Не менш важливим і позитивним моментом є наявність цінової різниці між імпортом і технікою "Гомсільмашу". Матеріально-технічне забезпечення білоруських сільськогосподарських підприємств здійснюється лише при наявності в них відповідним чином підготовлених механізаторів, а система підготовки кадрів механізаторів є безкоштовною.

Питання якісної підготовки кадрів для сільського господарства постійно в полі зору державних і управлінських структур. Так, наприклад, Мінсільгосппродом і Мінфіном Республіки Білорусь нещодавно було обґрунтовано і підписано розпорядження: про щорічну безкоштовну передачу білоруськими підприємствами сільськогосподарського машинобудування Білоруському державному технічному університету для використання в навчальному процесі зразків нової техніки, що успішно пройшла державні приймальні випробування; про забезпечення на постійній основі передачі вказаними підприємствами названому навчальному закладу окремих вузлів і агрегатів сучасної сільськогосподарської техніки для оснащення лабораторної бази кафедр оглядовими посібниками.

Висновки. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку інноваційної політики можлива при умові забезпечення належного рівня інформаційної складової; в ринкових умовах господарювання зростає передача інформації підприємствам про інновації за рахунок поширення застосування приватних консультацій, які мають багато переваг порівняно з традиційним державним консультуванням; для реалізації інноваційної політики АПК важливе значення має формування кадрової політики, інноваційно-сприйнятливих, культурних, освічених керівників і спеціалістів; для цього необхідно на загальнодержавному рівні розробити конструктивну політику, зорієнтовану на зростання фінансового забезпечення і всебічну підтримку розвитку ефективної системи підготовки кадрів для села.

1. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 16 січня 2003 року №433–IV // www.rada.kiev.ua.
2. Чайковська К.В. Інформаційне забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 10(64). – С. 200.
3. Симоненко Т.В. Інформаційне забезпечення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні // Бібліотечний вісник. – 2003. – №5. – С. 20–22.
4. Соснін О.В. Місце інформаційної діяльності в інноваційній моделі розвитку економіки України // www.niisp.gov.ua.
5. Вильховченко Э. Прогресс труда на современном этапе НТР // Мировая экономика и международные отношения. – 1992. – №8. – С. 57–62.
6. Корнешук В.П. Сучасна професійна освіта в Україні і надійність спеціалістів // Наука і освіта. – 2007. – № 1–2. – С.147–155.